
VERSLAG VAN DE ROME - EXCURSIE

van de themagroep 'Renaissance van de 12de eeuw'

14 september, vrijdagmiddag om kwart over twee vertrokken uit Groningen en na een treinreis van 28 uur op zaterdagavond in Rome aangekomen. Na een snelle rit met een taxi door de avondlijke stad arriveerden we tenslotte op de Via Omero in het Istituto Olandese, een kapitale vierkante villa in een van de grote parken van Rome. Toen we ons wat opfristen om daarna naar de bibliotheek te gaan, waar 'il direttore' Prof. Schulte Nordholt ons zou verwelkomen en het globale programma voor de komende veertien dagen zou medelen, kwamen de eerste reacties al los. De meeste indruk maakte toch wel het monumentale, de luxe, en wat betreft de logeeraccomodatie, het comfort. Dit alles was niet zonder kritiek bekeken, want we wisten voor welk een select groepje Nederlanders het instituut ter beschikking stond. Later zou nog blijken hoeveel intensiever door deze horde historici van alles gebruik werd gemaakt, vooral van de bibliotheek. De bibliothecaresse vertelde ons nl. later enthousiast dat nu veel boeken van de achterste planken werden gehaald en de bladzijden eindelijk opengesneden. (Met dit verhaal wil echter niet gezegd zijn dat het instituut een overbodig, archaisch en stoffig geheel is. Integendeel.) Maar dat wisten we toen nog niet en we maakten ons er ook niet werkelijk zorgen over. Na de ontvangst gingen degenen die nog energie over hadden, en dat bleek vrijwel de gehele groep te zijn, onder leiding van de heer Van Kessel, de secretaris van het instituut, als goede toeristen spaghetti eten in de stad.

De volgende dag, zondag, was het stralend weer en om tien uur 's morgens wandelden we met prof. Schulte Nordholt mee, die ons een beetje vertrouwd wilde maken met de directe omgeving van het instituut, het park waar o.a. ook de Villa Borghese en de Villa Giulia gelegen zijn. Vanaf een hoog punt overzagen we de stad, en prof. Schulte Nordholt wees ons enkele gebouwen aan. Veel herkenden we van de voorbereidingscolleges die we in juni hadden gevolgd over de ontwikkeling van de stad, zowel in de oudheid, de middeleeuwen en de moderne tijd.

We liepen verder naar de Santa Maria Maggiore, een van de grote kerken van Rome, waar die morgen de mis werd opgedragen. Omdat tijdens de dienst

de lampen aan waren konden we de prachtige mozaïeken bewonderen. Prof. Sculte Nordholt had echter maar weinig gelegenheid ons iets te vertellen, want de dienst ging verder en we werden tot stilte gemaand. Een weliswaar nog gefluisterd college was beter mogelijk in de S. Prassede, een nabijgelegen kerkje, dat interessant is om het mozaïek in de zijkapel. Onze belangstelling werd echter gereguleerd door de 'verlichtingsautomaat', die wanneer de 50 lire was uitgewerkt alles weer in duister hulde.

Het is onmogelijk een volledig verslag te geven van alle gebeurtenissen. 's Morgens werkten we aan onze referaten, maar 's middags en 's avonds konden we buiten de excursies om onze gang gaan. Zo ook de eerste zondagmiddag, die iedereen gebruikte om zich de stad wat eigen te maken. 's Avonds werden er enthousiast gegevens uitgewisseld over bezienswaardigheden die niet in het programma stonden, en 's maandags hadden de meesten wel de catacomben bezocht en door de toeristische volkswijk Trastevere gedwaald.

De eerste dagen heerste er een vakantiestemming. De referaten over het Twaalfde-Eeuwse Rome zouden pas in de laatste dagen aan de orde komen, en dat leek nog heel ver weg. Toch werd er al getracht serius te beginnen en de voorbereidingen die we in Groningen hadden gemaakt, uit te werken. Niet allemaal bleven we op het instituut werken. Vaak had je boeken nodig van andere instituten, die niet mochten worden uitgeleend, of was het beslist noodzakelijk de catalogi van de Vaticaanse bibliotheek na te speuren. Dat laatste was natuurlijk wel het interessantste en ieder had er wel de langdurige ceremonie om een pasje te bemachtigen voor over. Inderdaad was het nogal moeilijk om geschikt materiaal te bemachtigen, en was het Vaticaan de laatste hoop. Maar ook hier waren veel boeken in het Italiaans, zodat we behalve 'cappuccino' en 'gelati' nog andere Italiaanse woorden leerden.

De eerste week brachten we 's middags meestal een bezoek aan een kerk. Door de selectie die was gemaakt, logischerwijs gebaseerd op de twaalfde eeuw, hoefden we niet als doorsnee toerist door Rome te rennen, maar konden we werkelijk, vooral door de boeiende leiding van Prof. Schulte Nordholt, ons al was het maar één aspect van haar geschiedenis eigen maken.

Soms werd de enorme hoeveelheid informatie ons echter wat te veel. Zo direct al de eerste dinsdagmiddag, toen we de San Clemente bezochten. Dit is de meest interessante van de 12de-eeuwse kerken die Rome kent, gebouwd op de ruïnes van een kerk uit de 6de eeuw, met daaronder weer de

muren van een huis uit de oudheid en resten van een gebouw, dat verwoest werd door de brand van 64. Dus er was heel wat boeiends te vertellen. Steeds verder daalden we af, en steeds waren er weer belangwekkende objecten: inscripties, schilderijen, en zelfs een bijna geheel intact Mithrasheiligdom in de 'tuin' van het Romeinse huis; maar steeds meer informatie ging aan de vermoeide oren voorbij. Zoveel heiligenverhalen, symbolen etc. waren we niet gewend. Na enkele uren weer boven gekomen, maakten de meesten gebruik van het restant van hun energie om zo vlug mogelijk naar de stad of naar het instituut te gaan om iets te eten. Te snel waren we er echter vandoor gegaan, want later bleek dat Prof. Schulte Nordholt zijn slotwoord slechts tot één of twee personen had kunnen richten. Maar hij had er wel begrip voor, en de komende dagen was zijn uitleg aanmerkelijk korter. Zo bezochten we o.m. Sta. Maria in Trastevere, Sta. Maria in Cosmedin, en de Sta. Sabina, allemaal kerken die belangrijk zijn voor het begrip van de 12de eeuw. Alle kerken deden nog sterk denken aan de klassieke basilica, veel meer dan de ons beter bekende gotische kathedralen.

Hoe de verschillende disciplines elkaar toch kunnen vinden bleek in Anagni. 's Zaterdags maakten we nl. een heuse bus-excursie naar Anagni en Subiaco, een 60 km. buiten Rome in de bergen.

Anagni is een dorpje met een lange en boeiende geschiedenis. Allereerst bezochten we de kerk, en hier was het dat Prof. Schulte Nordholt een kunsthistorisch probleem aanroerde, waaraan historici en latinisten hun bijdrage schenen te kunnen leveren. In de crypte, het mooiste en interessantste deel van de kerk, bevinden zich muurschilderingen, waar niet zoals gewoonlijk de triomfen van de kerk, maar juist zijn nederlagen worden afgebeeld. Wat zijn hier de achtergronden van? Ook zijn hier afbeeldingen van de onbekende, hoewel met talrijke legenden omgeven, heilige Magnus.

In het paleis van Bonifatius VIII, een paar straten verder, deed Prof. Schulte Nordholt de geschiedenis van de eerste jaren van de 14de eeuw voor ons herleven. We waren in de zaal aanwezig waar de paus schijnbaar onbewogen op zijn troon had gezeten, terwijl de Franse troepen binnenstormden, en door de houding van de paus volstrekt niet meer wisten wat ze met de situatie aan moesten.

Subiaco tenslotte, enkele tientallen kilometers verderop, is een benedictijner klooster, gebouwd boven de grot, waar de heilige Benedictus drie jaar vertoefde, voor hij een klooster stichtte en de **kluizenaars** als monniken aan een regel bond. Deze plaats werd eeuwenlang door vele chris-

tenen, waaronder St. Franciscus, bezocht en vereerd.

Al eerder waren we buiten Rome geweest. Donderdag bezochten we Ostia Antica. De groep Nederlandse archaeologen, die ook op het instituut verbleef, verrichtte hier opgravingen in een van de huizen, en gaf ons uitleg over hun activiteiten. De rest van de middag konden we vrij rondwandelen. Het was een opluchting even buiten het gewoel en de drukte van Rome te zijn en alleen te dwalen tussen de ruïnes, die ondanks het feit dat ze de levendigheid en de veelkleurigheid misten die de stad vroeger moet hebben gehad, enorm suggestief werkten.

Weer terug in Rome werd er gezamenlijk gegeten. Bahalve zaterdagmiddag, in Subiaco, waar op een terras onder de bomen een lunch georganiseerd was, en bij enkele andere gelegenheden, aten we meestal alleen of in groepjes, welke vrijheid zeer op prijs gesteld werd. Wat weer de 'groepjesvorming', verwacht en mede daardoor ontstaan, bevorderde. Ontbijt en lunch werden meestal samen gebruikt; dit werd evenals de excursies uit de gezamenlijke pot betaald, die één van de groep op zeer deskundige wijze beheerde.

Na de eerste week voelden we ons al helemaal thuis. Niet meer afhankelijk van het orientatievermogen van anderen, gingen velen er alleen op uit. Het werd n echter tijd hard door te werken aan de referaten. Enige paniek viel al te bespeuren bij de mensen die als eersten moesten opkomen. De referaten waren nl. in vier groepen verdeeld n.a.v. de hoofdthema's die we zouden gaan behandelen. Ieder thema was weer in vieren gesplitst, en ieder behandelde zo'n detailaspect. Door de verschillende groepen werd druk vergaderd onder lunch of diner.

's Maandagsmorgens moesten we echter om 10 uur op het Vaticaan zijn, waar we zouden worden rondgeleid door het archief. Aan niet veel Nederlanders was tot nu toe deze mogelijkheid geboden. Er werd ons o.a. het Concordaat van Worms en de banvloek over Frederik II vertoond. Tot onze grote verbazing werd er vrij nonchalant mee omgesprongen: de verschillende oorkonden werden uit een la getrokken en ruw op de tafel gelegd. Wij maakten van deze gelegenheid gebruik om van de meest zeldzame documenten de zegels goed te bekijken, wat in het gedrang vrij hardhandig gebeurde. Na afloop merkte één van ons op: "Ze hadden ons even goed een boterhampapiertje kunnen laten zien, dan had ik ook geloofd dat het het Concordaat van Worms was."

Deze dagen was het voor de subtropen vrij slecht weer. Een hele dag in de bibliotheek deed je soms vergeten dat je in Rome was. In de regen hadden we dinsdag gewandeld over het Forum en de Palatijn, maar dat drukte het enthousiasme niet, dat prof. Schulte Nordholt opriep met zijn verhalen, waarbij hij ons liet meespelen als Germanen op bezoek bij de keizer. Vermoeid maar tevreden te zijn meegegaan, kwamen we terug op het instituut. Na een half uurtje moesten we echter weer aantreden, en wel in onze 'Vaticaankleuren'. Prof. Schulte Nordholt zou de volgende dag naar Nederland vertrekken en gaf nu een afscheidsreceptie (een staande receptie, die echter door veel van ons werd uitgezeten). Mevrouw Mulder bedankte prof. Schulte Nordholt voor de gastvrijheid en de geweldige begeleiding, waarbij hem ter herinnering een boek werd aangeboden. Daarna ging ieder natuurlijk weer hard aan het studeren. De volgende dag konden mensen die nog tijd over hadden, o.l.v. de heer Van Kessel een wandeling maken door het Rome van de Renaissance en de Barok.

De laatste drie dagen: woensdag, donderdag en vrijdag, werden de referaten gehouden. Vrij mat voorgedragen en vrij gelaten aangehoord, maar soms, vooral bij het onderwerp 'het Rome-idee', gaven zij toch aanleiding tot een levendige discussie. Toen vrijdagmorgen de laatste vier hun verhaal hadden afgedraaid, was iedereen blij er zonder duidelijke kleerscheuren af te zijn gekomen. Maar toen zette de heer Van Kessel, die als plaatsvervanger van Prof. Schulte Nordholt de referaten had bijgewoond, en soms ook een steentje bijdroeg tot de discussie, een domper op de vreugde. Hij sprak duidelijk uit wat ieder zelf wel aanvoelde, dat het peil van de referaten over het algemeen niet erg hoog lag. Een gedegen voorkennis ontbrak, en de verhalen waren te weinig gestructureerd. Was dit nu het resultaat van de zo geroemde werkcolleges? Gaf hem dan het oude systeem maar!

De aangevoerde verzachtende omstandigheden (we zijn nog niet afgestudeerd, we zijn het juist aan het leren, enz.) brachten hem niet van zijn mening af, die hij 's avonds tijdens de gezamenlijke afscheidsmaaltijd nogmaals benadrukte.

Eerlijk gezegd maakten we ons er niet zo druk om. De conclusie bleef ten eerste, dat Rome een geweldige stad is, en ten tweede, dat we wel degelijk iets geleerd hadden van het graven in - vaak Italiaanse - bronnen, en van het maken van een referaat in zeer warrige omstandigheden.

siotske hiddink

ADRES- EN TELEFOONLIJST

VAN DE MEDEWERKERS VAN HET INSTITUUT VOOR GESCHIEDENIS
DER RIJKSUNIVERSITEIT TE GRONINGEN - HERESINGEL 13.

Hoogleraren:

1. Prof. dr. H. Baudet	Kamplaan 5, Groningen	050-260222	5610
2. Prof. dr. A.G. Jongkees	De Hullen 10, Annen	05922-436	5628
3. Prof. dr. E.H. Kossmann	Thorbeckelaan 180, Groningen	050-252617	4380
4. Prof. dr. I. Lipschits	Kraneweg 17, Groningen	050-132733	4381
5. Prof. dr. C.E. Visser	Grote Leliestraat 64a, Gron.	050-125002	4395
6. Prof. dr. E.H. Waterbolk	Rijksstraatweg 98g, Haren	050-345721	4180
	Violierenweg 38, Wassenaar	01751-7263	4382

Docenten:

7. Drs. F.R. Ankersmit	Lopende Diep 16a, Groningen	050-135624	4388
8. Drs. F. Akkerman	Slauerhoflaan 1, Haren	050-347282	4388
9. Drs. F.J. Bakker	Troelstralaan 102, Groningen	050-258014	4396
10. Drs. Chr.L. Baljé	Lijsterstraat 8, Marum	05944-1872	4386
11. Drs. M.G. Buist	Schaepmanlaan 7, Groningen	050-134637	4383
12. Drs. B. Bieleveld	Kamperfoelieweg 42, Patersw.	05907-1319	4388
13. Dr. B. Ebels-Hoving	Verl.Hereweg 110, Groningen	050-253162	4388
14. Drs. I. Hendriks	Dukdalf 175, Groningen	050-87983	4187
15. Dr. F.L. van Holthoon	Meerkoetlaan 5, Paterswolde	05907-2158	5628
16. Drs. H.K. 's Jacob	Klinckemaburen 2a, Zuidhorn	05940-3358	4384
17. Dr. H.P.H. Jansen	Groenendaal 45, Groningen	050-255565	4391
18. Drs. P. Kooy	Schubertlaan 15, Groningen	050-259658	5628
19. Dr. A.F. Mellink	Abr.Kuyperlaan 98, Groningen	050-250965	4382
20. Drs. A.B. Mulder-Bakker	Schaepmanlaan 5, Groningen	050-252677	4391
21. Drs. B. Naarden	Raadhuisstraat 26, Usquert	05950-3121	4383
22. Drs. J.F. Oudenaarden-Pol	Pieter Sneeuwplein 1, Veendam	05987-3272	4183
23. H. Popma	Van Sijsenstraat 32b, Gron.		4188
24. Drs. F. Postma	Helperzoom 357, Groningen	050-261297	4396
25. Drs. L. Sütö	Sytzamastraat 6, Winsum	05951-1826	4386
26. Drs. G. Taal	Englumerstraat 20, Leeuwarden	05100-28582	4385
27. Dr. C.A. Tamse	Potgieterlaan, 12, Haren	050-344984	4396

Assistenten:

28. Mevr. Y. Bos-Rops	Veldspaatstraat 162, Groningen		4390
29. M.S.H. Hassankhan	Folkingedwarssrtaat 1a, Gron.		4390
30. J. Smits	Lissabonstraat 52a, Groningen		4390
31. Mej. H.E.E. Vos	Venuslaan 127, Groningen		4390
32. Drs. H.J. Wedman	Willemstreek 7, Noordwolde	05900-8071	3120

Secretaresses:

33. Mej. A.H. Bolhuis	Planetenlaan 497, Groningen		4390
34. Mevr. N.F.T. Keijzer-Sikkens	Nieuwstraat 65, Groningen		4388

Administrateur:

35. H.J. Smallenbroek	Eendrachtskade N.Z. 9 ¹ a, Gron.	050-124951	4388
-----------------------	---	------------	------

Conciërge/Hoofd koffiekamer;

36. A.A. Akkerman	Oudeweg 12, Siddeburen		4302
-------------------	------------------------	--	------

overwegende dat de Rijksuniversiteit te Rotterdam besloten heeft zichzelf Erasmusuniversiteit te noemen;

overwegende dat het voor een universiteit, als belangrijk maatschappelijk instituut, zinvol is om de naam aan te nemen van een persoon die niet alleen op internationaal en nationaal niveau, maar juist ook voor de regio waarin de betreffende universiteit gevestigd is, een belangrijke betekenis heeft (gehad);

overwegende dat de strijd voor de verheffing van de arbeidersklasse een zeer belangrijke en lofwaardige strijd is;

overwegende dat vele huidige studenten zijn kunnen gaan studeren door de geestelijke bevrijding en de inspiratie die "us forlosser" hun grootouders en ouders heeft meegegeven;

de Universiteitsraad van de Rijksuniversiteit te Groningen in ernstige overweging te geven om deze universiteit de naam te doen aannemen van "F. Domela Nieuwenhuisuniversiteit".

Deze motie wordt ter kennis gebracht van de U.K. en Groniek.

(Hieronder ~~twaalf~~ handtekeningen, waarvan ontcijferbaar (gemaakt)):

S. van Randen

Hans Boer

J.J.Wielinga

Frans Anzion

Wim Jonkman

THE UNITED STATES OF AMERICA

IN SENATE

January 10, 1917

REPORT

OF THE

COMMISSIONERS OF THE GENERAL LAND OFFICE

IN RESPONSE TO A RESOLUTION PASSED BY THE SENATE

ON MAY 1, 1916

RELATIVE TO THE

LANDS BELONGING TO THE UNITED STATES

AND THE

LANDS BELONGING TO THE SEVERAL STATES

AND THE

LANDS BELONGING TO THE DISTRICT OF COLUMBIA

AND THE

LANDS BELONGING TO THE TERRITORIES

AND THE

LANDS BELONGING TO THE INDIVIDUAL STATES

AND THE

LANDS BELONGING TO THE INDIVIDUAL STATES

AND THE

LANDS BELONGING TO THE INDIVIDUAL STATES

AND THE

LANDS BELONGING TO THE INDIVIDUAL STATES

AND THE

LANDS BELONGING TO THE INDIVIDUAL STATES

AND THE

LANDS BELONGING TO THE INDIVIDUAL STATES

AND THE

LANDS BELONGING TO THE INDIVIDUAL STATES

AND THE

LANDS BELONGING TO THE INDIVIDUAL STATES

AND THE

LANDS BELONGING TO THE INDIVIDUAL STATES

AND THE

LANDS BELONGING TO THE INDIVIDUAL STATES

AND THE

LANDS BELONGING TO THE INDIVIDUAL STATES

AND THE

LANDS BELONGING TO THE INDIVIDUAL STATES

